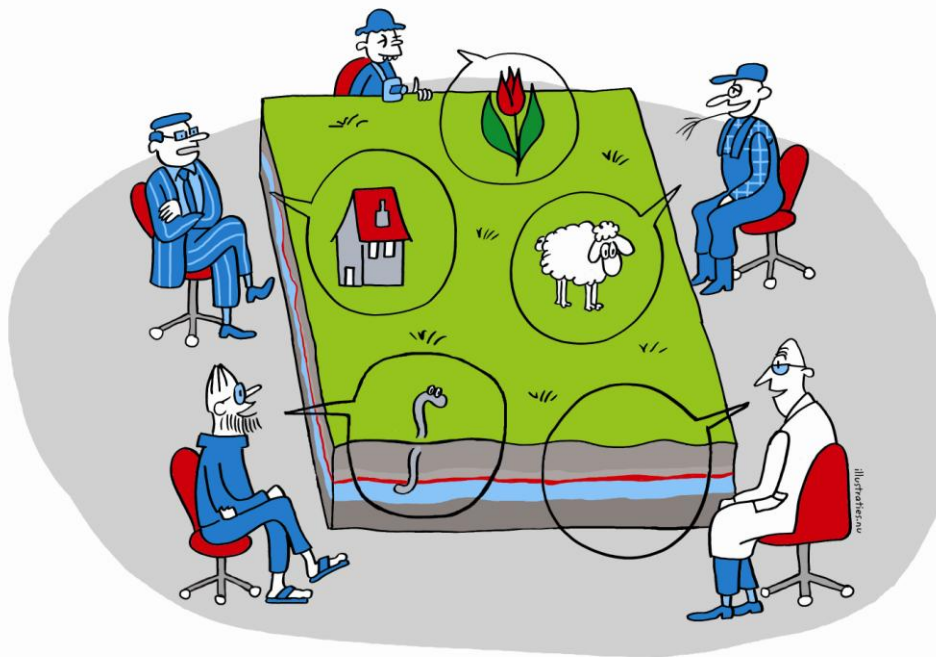

Verslag van de 4^e CoP ESD bijeenkomst

“Versterk je netwerk! – Leer en inspireer samen met andere regio’s”

Datum bijeenkomst: 13 maart 2013

Locatie: Bodem+, Croeselaan 15, Utrecht

Verslag door: Petra Bakker, Paul Oude Boerrigter, Simon Moolenaar, Suzanne van der Meulen, Jos Brils

Ook beschikbaar via: <http://skbodem.nl/project/43>

Inhoud

Aanleiding	3
Doel bijeenkomst	3
Deelnemers	3
Programma	3
A. Gemeente Breda	4
Pitch	4
Groepsdiscussie	4
Plenaire discussie	4
B. Drenthe	5
Pitch	5
Groepsdiscussie	5
Plenaire discussie	5
C. Omgevingsdienst Utrecht (ODRU)	5
Pitch	5
Groepsdiscussie	6
Plenaire discussie	6
D. Zeeland	7
Pitch	7
Groepsdiscussie	7
Plenaire discussie	7
Slotdiscussie	8
Afsluiting	8
Bijlage 1 – Deelnemerslijst	9
Bijlage 2 – Volledig verslag van de groepsdiscussies	10
A. Gemeente Breda	10
B. Drenthe	12
C. Omgevingsdienst Utrecht (ODRU)	14
D. Zeeland	16

Aanleiding

In het kader van de nieuwe Impuls Lokaal Bodembeheer (ILB-2) zijn circa 40 regio's actief op het onderwerp ecosysteemdiensten en ondergrond en ook in diverse projecten en showcases van SKB staat dit centraal. Dit was de aanleiding voor SKB en Bodem+ om samen de 4^e bijeenkomst van de Nederlandstalige Community of Practice (CoP) Ecosysteemdiensten (ESD) te organiseren.

Doel bijeenkomst

De bijeenkomst was bedoeld om op een interactieve manier kennis en ervaringen tussen verschillende regio's en projecten vanuit de ILB-2 en SKB uit te wisselen. Vanuit 4 regio's werd aan de hand van een korte pitch een of twee vragen waar men in de praktijk tegenaan loopt aan de deelnemers voorgelegd. Hiermee werd beoogd om het "ecosysteemdiensten-netwerk" te versterken en elkaar verder te helpen op weg met het toepassen van het concept ecosysteemdiensten in de praktijk. Dit is de missie van de CoP ESD. Daarnaast vormde deze gezamenlijke CoP voor de deelnemers aan de ILB-2 ook een mogelijkheid om kennis te maken met de CoP, zodat zij na afloop van de ILB-2 via het CoP verdere ervaringen en kennis kunnen uitwisselen.

Deelnemers

De focus lag op het uitwisselen van ervaringen om elkaar verder op weg te helpen met de projecten en processen rondom ecosysteemdiensten. Vooral deelnemers aan projecten of showcases van SKB en de ILB-2 waren daarom van harte uitgenodigd om deel te nemen. Daarnaast waren ook andere betrokkenen en geïnteresseerden van harte welkom, zoals – uiteraard – de mensen die al lid waren van de CoP, maar niet in SKB showcases en/of het ILB-2 traject participeren.

In totaal hebben 33 mensen deelgenomen aan de bijeenkomst. De lijst van deelnemers en hun adresgegevens is opgenomen als bijlage 1.

Programma

- 12:30 – 13:00 uur [Introductie CoP ecosysteemdiensten](#)
- 13:00 – 13:30 uur Pitches uit 4 regio's:
A. Gemeente Breda
B. Drenthe
C. Omgevingsdienst Utrecht (ODRU)
D. Zeeland
- 13:30 – 15:15 uur Groepsdiscussie in 4 rondes en 4 groepen: 'leren en inspireren':
Elke ronde stond een regio centraal, waarbij verschillende vragen aan bod

kwamen. Delen van ervaringen, met elkaar denken over oplossingen en aanpak stond centraal

- 15:15 – 16:15 uur Plenaire afronding en doorkijk naar volgende CoP bijeenkomst
- 16.15 uur Aansluitend borrel en gelegenheid voor netwerken

A. Gemeente Breda

Pitch

Door: Piet de Nijs (adv. Milieu en duurzaamheid, bodem achtergrond)

Quickscan bodem-ESD kansen gedaan:

- Er is een kaart van de bodempotentie voor WKO (wel/niet/matig), kaart gaat allen over ondergrond tot 80 (daaronder niet meer provincie maar drinkwaterspeelveld), terwijl vw een aflopend zandpakket daaronder juist meeste potentie zit .
- Kaart verontreiniging met VOCL, verspreid naar de singel, voorstel om grw-stroming te benutten om VOCL naar opp. Water te laten stromen.
- Verwachte temperatuurstijging is onderzocht: meeste stijging verwacht bij station en centrum. Ook hemelwaterinfiltratie is een probleem. > Wens meer groen bij station
- Voorafgaand aan de ILB pilot lag er een mooi ontwikkelingsontwerp voor het stationsgebied waarin veel groen was voorzien. Er was echter nog onvoldoende gekeken naar de effecten van het groen op hitte-stress, waterinfiltratie en bv leefgebied voor de woelmuis. Een andere ES is luchtzuivering.
- Infiltratie van hemelwater via onverharde bodem zou 1 mln besparing kunnen opleveren. WKO wordt niet belemmerd door grondwaterverontreiniging, die zit in andere lagen.
- De kansen om ES te benutten worden door gemeente en ontwikkelaar positief ontvangen.

Vraag aan de COP: hoe kom je van kansen naar implementatie?

Groepsdiscussie

Zie het volledige verslag in bijlage 2A

Plenaire discussie

Tips (wat Piet mee naar huis neemt):

- Kosten en batenverdeling; realisatie en beheer in aanbesteding stoppen.
- Intern partners zoeken; meer kritische massa, meer budget.
- Dit zou kerntaak bodemmedewerkers moeten zijn!

B. Drenthe

Pitch

Door: Klaas van der Veen (ILB pilot) icm Arnout Venekamp (SKB-project)

ILB pilot via Bodemberaad Drenthe aangevraagd

Vraag aan COP:

- 1) Wat weerhoudt ons om onze bodemdiensten aan anderen aan te bieden?
 - Er is veel informatie over bodem (bv Geoportaal, RIVM-boekje, Triple O etc) maar niemand kijkt ernaar; men komt pas naar 'bodem' als het te laat is.
- 2) Hoe krijgen we de bodem-expert eerder aan tafel?
 - Vb gemiste kansen: teelaarde ikv natuurontwikkelingsproject verwerkt in geluidswal die nodig was, men moest gewoon van die aarde af; woningbouw op veen (duur).

Groepsdiscussie

Zie het volledige verslag in bijlage 2B

Plenaire discussie

Tips (wat Arnout mee naar huis neemt):

- Verpakking verhaal; presenteren ons nog te vaak negatief
- Economische winst van boeren gebruiken voor financiering project
- Zoek juiste partijen en mensen
- Ook verderop baat-hebbenden (verder dan de boeren), bv coöperatie of supermarkt.

Tips (wat Klaas mee naar huis neemt):

- Hoe zorgen we dat we verder kunnen na ILB?
- Zoek bestuurlijke commitment van gemeente en WS.
- noem bodem niet
- zoek netwerk van gelijkgestemden.
- Laat goede voorbeelden zien via website ILB

C. Omgevingsdienst Utrecht (ODRU)

Pitch

Door: Mieke de Jong (adviseur bodem en erfgoed)

Tijdelijk benutten braakliggende terreinen:

- Omgevingsdienst voert vooral wettelijke taken uit, er is steeds minder ruimte voor nieuwe ontwikkelingen.
- ES is mooie term maar moet het intern steeds uitleggen. Maatwerkpilot: wat betekent ES voor ons?
- Betrokkenen:
- Vanuit bodem gestart > daarna RO erbij gehaald > natuur en duurzaamheid (die kenden de term ES) > provincie (gebruiken term 'pauzelandchap')
- Ivm vertraging ontwikkeling, tijdelijk benutten braakliggend terrein. Gebruik niet term 'bestemmen'
- Doel pilot:
 - Zijn ES bruikbaar ikv zoeken tijdelijk gebruik?
 - Rol bodem
 - Inspiratieboekje voor gemeenten over ES
- Leerpunten:
 - enthousiaste mensen nodig,
 - breder in organisatie
 - moeilijk om een breed publiek te krijgen (ambtenaren hebben weinig tijd)

Vraag aan de COP: Hoe gevolg geven aan ES? Wie zijn daarbij nodig?

Groepsdiscussie

Zie het volledige verslag in bijlage 2C

Plenaire discussie

Tips (wat Mieke mee naar huis neemt):

- Vanuit bodem voorstellen voor sluitend krijgen begroting (bezuinigingen) aan wethouder aanbieden
- Ga naar grondzaken

Vraag aan zaal: speelt bestemmen bedrijventerreinen elders ook?

- Ede > ja.
- Julian Staring: belemmering is angst voor succes tijdelijke bestemming.

D. Zeeland

Pitch

Door: Isaac Beelaar (gemeente Veerle/regio Walcheren)

- In 2012 besloten bodemkwaliteit te verbreden
- Pilot van gemeenten Middelburg, Veerle, Vlissingen, WS en prov.
- Er was aanvankelijk geen interesse bij medewerkers.
- Activiteiten:
 1. Met wethouders, gedeputeerde, bodemmedewerkers:
Link gelegd tussen ES en het coalitiebeleid
21 aspecten van bodemkwaliteit (obv bodemkwaliteiten ruimtexmilieu) gecombineerd tot 14.
Wethouders: ga door; betrek RO-ers erbij.
 2. Bijeenkomst bodem en RO wethouders en afdelingshoofden
Met kaarten schetsen, combineren functies
 3. RO-ers bijeenkomst, ook van Schouwe Duiveland en Borsele
- Leerpunten: Tekst werkt niet, beeld wel. Plaatjes uit het Doenderzoek maakten RO-ers enthousiast. ZLTO is een goede partner. Ambtenaren moeten leren kansen te pakken, mee te denken. Men toetste al op geluid, archeologie etc, nu ook bodem-ES meenemen.
- 28 maart bijeenkomst groenmensen, april RO mensen

Geen vraag aan COP

(Zeeland wordt door Klaas vd Veen ook paar keer genoemd als goed voorbeeld van de juiste taal).

Groepsdiscussie

Zie het volledige verslag in bijlage 2D

Plenaire discussie

Tips (wat Isaac aan de zaal meegeeft):

- bodemmenen moeten verbreden met kennis van RO
- Geef de RO-er een compliment als je hem meekrijgt.

Lydia Plant, gemeente Almelo (ook ilb pilot):

- Krijg dingen voor elkaar via Top-down, als bottom up niet werkt.

Slotdiscussie

Korte slotdiscussie olv Jos Brils met als kernvraag: Hoe kom je van hobby naar kerntaak?

Probleem:

- Het is nu moeilijk om dit naast kerntaken (spoedlocaties, grondbeleid etc.) te doen; uren schrijven is een probleem. Het komt nu vaak aan op uren die in eigen tijd gemaakt worden. Medewerkers bij gemeenten, RUD's en provincies krijgen steeds minder vrijheid om een eigen werkpakket samen te stellen of om buiten je eigen kaders te kijken.
- Als er geen werk en dus geen geld is voor bodemambtenaren, verdwijnen de banen.
- Er is weinig, en steeds minder ruimte om je zelf voor te bereiden op nieuwe taken.
- De takenpakketten van RUD's variëren van heel smal tot heel breed. Bij de 'smalle' invulling valt de ESD benadering tussen wal en schip.
-

Oplossingsrichtingen:

- Zet ES in het bodemconvenant
- ES past bij omgevingswet; het gaat hierbij niet om de term 'ecosysteemdiensten', maar om de manier van denken: een integraal en duurzaam kader voor de fysieke leefomgeving.
- Er moet in wetgeving of communicatie vanuit het ministerie staan dat we hier iets mee moeten doen. Meer duidelijkheid (vanuit de staatssecretaris) over het takenpakket van RUD's, met inzet op een breed pakket, is gewenst. Zo komt het op de begroting van de gemeenten "Van 'hobby' naar kerntaak".
- Simon: idee: na de gemeenteraadsverkiezingen de nieuwe wethouders financiën uitnodigen om bezuinigingen/verdienkansen voor te leggen.

Afsluiting

Simon doet de volgende mededelingen en sluit daarna deze bijeenkomst af:

- Geen afsluitend rondje waarin alle deelnemers nog iets kwijt kunnen aan de CoP. Hiervoor hebben we [CoP ESD LinkedIn](#) beschikbaar. Bij deze de oproep om die vooral ook daarvoor te gebruiken.
- De CoP ESD'ers zullen binnenkort via email/secretariaat SKB een verzoek krijgen om de lijst met onderwerpen voor volgende bijeenkomsten als ook de prioritering daarvan te updaten. Op basis daarvan wordt dan het onderwerp voor de volgende bijeenkomst vastgesteld.

Bijlage 1 – Deelnemerslijst

	Achternaam	Voornaam	Organisatie	E-mail	Telefoon
1	Bakker	Petra	Bodem+/RWS	petra.bakker@rws.nl	646372874
2	Bebelaar	Isaac	Gemeente Veere	ij.bebelaar@veere.nl	
3	Bernoster	Coen	Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid	cj.bernoster@ozhz.nl	787703096
4	breure	ton	rivm	ton.breure@rivm.nl	030-274 306
5	Brils	Jos	Deltares	jos.brils@deltares.nl	622799183
6	de Jong	Mieke	Omgevingsdienst regio Utrecht	m.dejong@odru.nl	030-6999593
7	de Nijs	Piet	gemeente Breda	p.de.nijs@breda.nl	
8	de Wit	Jaap	Grontmij Nederland B.V.	jaap.dewit@grontmij.nl	030-6394936
9	Deru	Joachim	Louis Bolk Instituut	j.deru@louisbolk.nl	06-27357814
10	Eshuis	Gert	Min I&M	gert.eshuis@minienm.nl	652740171
11	Gulickx	Monique	Wageningen Universiteit	monique.gulickx@wur.nl	636277257
12	Hekkenberg	Ronnie	Gemeente Zaanstad	r.hekkenberg@zaanstad.nl	756816905
13	Holthuijzen	Yolande	Scarabeus	yholthuijzen@planet.nl	683708934
14	Huijsmans	Karen	Grontmij	karen.huijsmans@grontmij.nl	613435555
15	Keuning	Sytze	Bioclear	keuning@bioclear.nl	050 5718455
16	Klein Geltink	Berdie	Gemeente Ede	berdie.klein.geltink@ede.nl	0318-680708
17	Kloen	Henk	CLM Onderzoek en Advies	hkloen@clm.nl	0345 470761
18	Koot	Corinne	Witteveen+Bos	c.koot@witteveenbos.nl	0570 69 711
19	Moolenaar	Simon	SKB	simon.moolenaar@skbodem.nl	615093309
20	Niesing	Else	gemeente Zaanstad	e.niesing@zaanstad.nl	756816287
21	Oude Boerrigter	Paul	Grontmij	paul.oudeboerrigter@grontmij.nl	06-20609559
22	Plant	Lydia	Gemeente Almelo	l.plant@almelo.nl	06-31997645
23	Roghair	Carla	DLG	c.j.roghair@dlg.nl	652401088
24	Rutgers	Michiel	RIVM		
25	Siebinga	Reinder	Tauw	r.siebinga@tauw.nl	06-30305291
26	Slootweg	Roel	SevS	sevs@sevs.nl	611384981
27	Starink	Julian	Ministerie IenM	julian.starink@minienm.nl	652740196
28	ten Holt	Henk	Bureau ZET	h.tenholt@bureauzet.nl	06-27113255
29	Tuinstra	Jaap	TCB	tuinstra@tcbodem.nl	627276553
30	van der Meulen	Suzanne	Deltares	suzanne.vandermeulen@deltares.nl	620890199
31	van der Veen	Klaas	provincie Drenthe	k.vanderveen@drenthe.nl	0592-365260
32	van Wensem	Joke	TCB	vanwensem@tcbodem.nl	622555338
33	Venekamp	Arnoud	provincie Drenthe	A.Venekamp@drenthe.nl	592365260
34	Wiersema	Menko	Provincie Zuid Holland	mu.wiersema@pzh.nl	06 41317694
35	Zanen	Marleen	Louis Bolk Instituut	m.zanen@louisbolk.nl	0343-523860
36	Coert	Fossen	RH DHV	Coert.Fossen@rhdhv.com	

Bijlage 2 – Volledig verslag van de groepsdiscussies

A. Gemeente Breda

Ronde 1 – groep 4 (Paul)

Van knikkende hoofden → Actie

- Maak het concreet.
- Baten zijn er, maar klein t.o.v. projectbegroting.
- Breng het in op hoogste niveau onder heldere noemer.
- Deels al besluiten genomen. Probeer leerervaringen in ander project te brengen.
- Maak baten en baathebbenden helder, zeker als het andere partijen betreft.
- Betrek ontwerpers om het te realiseren!

Ronde 2 – groep 3 (Jos)

Hoe laat je profijthebber meebetalen?"

- Methode duurzaam rendement
 - o Breng profijthebbers in beeld + breng ze in traject → maak ze "share holder"
- Hoe balanceer je lusten en lasten?
- Probeer tot situatie/proces te komen waar je elkaar als zakenpartners ziet
- Probeer (meer)waarde te creëren
- Zoek het kleinschalig; 1-op-1 zaken doen
- What-is-in-for-me?
- Kijk meer naar wat er 'kan' en minder naar wat wordt 'gevraagd' → zoek naar win-win combinaties
- Hoe krijg je 't van 'leuk' naar 'kerntaak'?
 - o Nodig: lef!
 - o Forefront runners
 - o Faciliterend leiderschap
 - o Mandaat van je organisatie
 - o Verhalen vertellers
 - ga met je collega's lunchen
 - hang presentatie op bij koffie
 - nodig sprekers uit
 - creatie, lemniscaat, Robert Coppenhagen

Ronde 3 – groep 2 (Petra)

Kansen realiseren

- Onderhoud na realisatie niet bij gemeente
→ Probleem: extra kosten projectontwikkelaars; gaan ergens anders heen?!

→ Kans: kleinere lokale projectontwikkelaars (bijv. gelukt in Freiburg)

- Beheer in aanbesteding stoppen: dan kosten én baten bij ontwikkelaar
- Terugverdiendtijd investeringen verlengen naar 25 jaar
- “Creëer geen woonwijk, maar een leefomgeving”
- Trager bouwtempo biedt ook kansen
- Wat is ‘groen’? → als gemeente/opdrachtgever goed beschrijven (functie, doel, doelgroep), incl. wie baathouders van het groen zijn.
- Formuleer woonwensen en wooneisen als gemeente → relateren aan ecosysteemdiensten en betekenis voor waarde van huizen, klimaatopgaven, beweegruimte enz.
- Ideeën en voorbeelden halen uit “Guidance document EU” ikv EU-bodemstrategie (Joke stuurt naar Piet)
- Gemeente als facilitator: zorgen dat baten op juiste plaats terecht komen
- Voorbeelden uit “Ontdek de stadsbodem”, bijv. gemeente Katwijk (=uitgave van TCB)

Ronde 4 – groep 1 (Simon)

“Je doet ’t er naast terwijl het wellicht de hoofdpoging zou moeten zijn”

- Kosten en baten → baathouders betrokken
- RWS: DBFM-contracten: stimulans tot duurzame aanpak
- Constructie: stimuleren van duurzaamheid via kortings/beloningsconstructie
- Duurzaam ondernemen als ‘branding’ (positief onderscheiden)
Waardebehoud + imagoverbetering
- Baten laten betalen → op de begroting
- Meer top-down? Overrulen
- Kosten + baten beter inzichtelijk → verdelen van kosten + baten
(bijv. versimpelde TEEB-tool?)

Water + groen + bodem + duurzaamheid → RO Bodem geeft verdieping aan RO → inhoud bij het plaatje- “alleen maar extra werk” → Van aanbesteding naar prijsvraag: Beste idee

Aanvullende notities

Aanvullende notities van Suzanne van de Meulen:

Hoe kom je van idee naar realisatie?

- Verdeling kosten en baten
DBMF-contracten: aannemer ook onderhoud laten doen, heeft dus zelf baten.
Hoe kun je kosten en baten inzichtelijk maken?
> TEEB tool, gebruikt Almelo ook maar is nog erg complexe tool, met teveel detail. Er wordt een gebruiksvriendelijker tool gemaakt (over +/- half jaar klaar).
- Zou je winsten kunnen delen? Als gemeente bespaart, krijgt aannemer daar ook een deel van.
Prijsvraag ipv aanbesteding.

- Lastig: dit doe ik 'erbij', terwijl hier (ES) juist veel milieu-duurzaamheidsvoordeel te behalen valt.
- De brug maken naar water-groen-energie collega's lukt wel. Ga samen naar RO.
- Niet afdeling bodem profileren, maar gewoon met goede ideeën komen.

B. Drenthe

Ronde 1 – groep 1 (Simon)

Boeren ambassadeurs 't levert voordeel op:

1. Besparing inzetten om registratie te bekostigen!?
Kringloop bodem-plant-dier optimaliseren

- Wie heeft hier nog meer iets aan?
 - o Waterschappen

1+2. Breder Bodem/RO/ILB

- Veel te bieden dat niet wordt gebruikt:
 - o Belang verduidelijken
 - o Voorbeelden/urgentie
 - Welke: cijfers, beelden, thema's
 - o Alles wat de omgeving kan betekenen

Ronde 2 – groep 4 (Paul)

- Wat verwacht provincie van de partijen?
 - o Mooie resultaten → energie in steken
- Provincie Drenthe: het is te kostbaar (2 mln /4 jr)* ; kan prov. niet alleen dragen
* begeleiding / doorrekenen / maatregelen bedenken voor ca 120 boeren
- Prov – buschauffeur zonder betalende passagiers
- In Noord NL: agrodeal/kringloop aanpak
- Deel boeren (50) gaan zelf door
 - o Idee: mentor van andere boeren
 - o Toch lastig: 'op mijn bedrijf is het anders'
- Melkcoöperaties – LTO – afzonderlijke boeren (ambassadeurs)

↑	↑	↑
Consumenten (Mobiliseren)	Provincie	regelgeving om kringloop af te dwingen en te belonen
- Verwachting van LTO en provincie was hoger (kans grijpen om te verduurzamen)
- Project 'Veldleeuwrik'(verduurzamen agrarisch bedrijf) faciliteren
 - o Al 3 groepen in Drenthe
 - o Melkveehouderij: vast aan normen (kosten veearts, inkoop nutriënten)

- Akkerbouw: veel vrijer
- Budget proberen te verlagen en kleine bijdragen aan veel partijen vragen (boeren, dierenartsen, waterschappen)
- Baten en baathouders kwantificeren en monetariseren; wellicht nog onbekende baathouders (bijv. recreatie onderneming)

Ronde 3 – groep 3 (Jos)

Hoe krijg je mensen aan tafel?

- Hoe gaan we elkaars taal begrijpen (RO, archeologie, bodemmenschen)?
 - 'Oh ja' lukt nog wel
- Hoe krijg je expertise aan tafel?
 - Wie zijn/is dat?
 - What is in for him/her?
- Hoe krijg je alle belanghebbenden aan tafel?
- Ook al wil je als ambtenaar dit proberen, dan wel committent/mandaat van hoger echelon nodig
 - Gebruik 'door openers' (vb Ron Nap) → faciliterend leiderschap
 - 'DLG biedt helpende hand'

Ronde 4 – groep 2 (Petra)

Goede resultaten – Hoe verder? Hoe word je gehoord?

- Verpakking van boodschap veranderen
 - Nadruk op andere kanten aan het verhaal
- Wie verhaal laten vertellen?
 - anders dan provincie, bijv. campina/kono, recreatieschap, waterschap
 - iemand die enthousiast is; bijv. een duurzaamheidsmanager van een bedrijf, dijkgraaf Tanja Klip
 - Mensen van aanpalende beleidsterreinen/vakgebieden die enthousiast en betrokken zijn
- Zoek thema's om bij aan te haken, bijv. veiligheid
- Opdracht: enthousiasmeer 1 collega en neem die mee om het netwerk te vergroten; meer mensen om boodschap uit te dragen
- Tips vragen/halen bij: "Hoeksche Waard", praktijknetwerken (LBI) en voorbeelden van Alterra

Aanvullende notities

Aanvullende notities van Suzanne van de Meulen:

Arnout Venekamp:

Trekken al 12 jaar aan kringlopen project met boer als schakel voedsel – milieu – natuur - samenleving.

- Bv meer grasvoer ipv mais, geeft mest met meer structuur, is beter voor de bodem en voor de koe.

- Maatregelen die goed zijn voor de boer en waterkwaliteit. CLM heeft berekend dat CO₂ uitstoot lager is, waterkwaliteit verbetert (goed voor WS en drinkwaterbedrijf), doordat nutriënten in kringloop blijven minder kunstmest nodig. Toch wil WS stokje niet overnemen, boeren zullen stoppen als project stopt want ze hebben via studiegroep cijfers nodig over productie en beheersparameters op bedrijfsniveau. Dat kost geld en niemand wil ervoor betalen. Boeren roepen vaak 'bij mij werkt dat niet, bij mij is het anders'.

Klaas vd Veer:

Er is veel bodemkennis bij provincie maar plannen beginnen meestal bij gemeente. Bodemkennis wordt onvoldoende benut.

Imagoverandering nodig: bodem van hindermacht naar kansen aanbieder. Paar goede voorbeelden nodig van meerwaarde. Sluit aan op plannen waar bestuurders nadruk op leggen in hun plannen voor ontwikkeling van de stad.

C. Omgevingsdienst Utrecht (ODRU)

Ronde 1 – groep 3 (Jos)

- Breng baathebbers + eigenaren aan tafel
- Wie jaagt proces aan? ODRU?
- Zoek je oplossing niet bij tijdbeschikbaarheid ambtenaren
- Wat is de urgentie/welk probleem op te lossen?
 - o Wie is eigenaar probleem?
- Kansen laten zien!
 - ondernemers erbij: geld te verdienen?
 - ondernemerschap binnen gemeente; is er stimulans voor?

Ronde 2 – groep 2 (Petra)

Urgentie of prikkel om andere gemeenten te mobiliseren/aan tafel te krijgen

- bestuurders: 'programma omgevingsruimte'
- Voorkomen sociale achteruitgang
 - o Aansprekende voorbeelden: bodemgebruik ↔ sociale cohesie (bijv. park – werkgelegenheid)
 - o Ook voorbeelden waar het niet goed is gegaan (new york); wat gaat er mis als..
- Aansluiten bij coalitieprogramma's gemeenten
- Financieringsmogelijkheden zoeken bij maatschappelijke partners
- Laat anderen het aan een stakeholder/initiatiefnemer/deskundige vertellen (ipv de ODRU/RUD)

Ronde 3 – groep 1 (Simon)

Competenties bij bodem om de kar/ontwikkeling te trekken?

- knelpunten die oplossing vinden op 't terrein?

- Belangen omwonenden
- Omgeving mobiliseren
- Milieu-/maatschappelijk probleem op te lossen via het terrein?
- Idee neerleggen bij gemeenten; 1^e impuls
- Hoe op agenda van de nieuwe wethouders na de verkiezingen?!
 - Kunnen ze positief verhaal mee houden
- Bodem → ESD → nieuwe functies
- Potentie van het terrein in relatie tot de omgeving (lokaal richten)
- ESD als +post in boekhouding → administratieve verliespost in de boeken
- ESD ook breder in te zetten dan bij alleen braakliggende terreinen: Ja!
- Talloze opties met ESD t.b.v. RO + Gebiedsontwikkeling + Stedelijke Ontwikkeling
- Wat is daarbij de rol van gemeente?
 - Stelling 'we willen geen nieuw beleid'
 - Maar het levert wel bezuinigingen op: bijv. tegengaan afdekking/verharding
 - Functies van ESD in samenhang beschouwen.

Ronde 4 – groep 4 (Paul)

Hoe ESD inzetten voor sluitende begroting? Hoe inkomsten genereren?

- Ede: vgl vraagstelling
 - Bedrijfsterreinen die nog bebouwd moet worden. Het is opgekochte voormalige landbouwgrond, wordt wel verpacht
 - Indien groot genoeg oppervlak en op termijn van 10 jaar dan zijn er wel oplossingen (wilgen, rietkragen icm verontreinigd slootslib); maar 5 jaar terugverdientijd nodig
 - Idee: kaart nodig met gebieden en termijnen
- Festival? Zonnecellen-veld (nog niet rendabel)
- Idee: gebied er omheen heeft baten → waardeestijging
 - Communiceer wel altijd dat uiteindelijke bestemming anders wordt
 - Valkuil blijft dat succesvolle tijdelijke bestemming uiteindelijk een rem wordt op wijziging
 - Gemeente moet dit tijdig met provincie bespreken ivm woningbouwopgave
- Oostzijde Utrecht:
 - Geen wateropgave, dus daar valt niks aan baten te genereren
- Voorbeeld Amsterdam: natuurlijke waterzuivering, diverse baten klimaatbestendige stad
- Voorbeeld Marum: biomassacentrale
- Gemeenten zijn heel verschillend (groen, economisch, ...)
- Burgers in beheer geven groen onderhoud
- Intensiveren landbouwk. opbrengst → pachtsom
- Hoe aan tafel komen?
 - verbindingsofficier naar kennis
 - ga naar grondzaken, daar zit probleem
 - bied uurtje meedenken aan
 - spil functionaris ↔ RO

omgevingsdienst

Aanvullende notities

Aanvullende notities van Suzanne van de Meulen:

Hoe krijg ik als ORDU uren van gemeenten om aan de slag te gaan met tijdelijk benutten bedrijventerreinen? Wat is de prikkel/urgentie?

- Niet zelf vertellen; laat maatschappelijke partijen de gemeente prikkelen.
- Kijk wat de problemen rondom het braakliggende terrein zijn; kun je de knelpunten van de wijk op dit terrein oplossen? Het braakliggende terrein hoeft zelf het probleem niet te zijn.
- Knelpunt: soms ontstaat deze situatie: als terrein open gaat voor nieuwe functie moet het worden afgeboekt als verliespost; dan komt de gemeente onder toezicht te staan. > betrek boekhouders om hier oplossing voor te zoeken.
- Moet bodem wel de kar trekken? We zoeken nieuwe rol voor bodemambtenaren, die we nu 'over' hebben.
- Laat ook vanuit bodem ideeën aandragen voor besparingen, om ander beleid te steunen. Zie ook TEEB.
- Stimuleer ook particulieren om ES te benutten in eigen tuin; bv open bodem > infiltratie en T buffering.

D. Zeeland

Ronde 1 – groep 2 (Petra)

Initiatiefnemers ESD en Ondergrond laten meenemen

- Voorbeelden paraat hebben (ala Doenderzoek)
- Stakeholders actief betrekken
- Bij 1 initiatiefnemer → vragen: wie wil nog meer?
- Ga naar initiatiefnemers toe: veel praten!
- Voorbeelden verdienmodellen voor bijvoorbeeld zorgverzekeraars, voedselproducenten etc.
 - o Vb preventief programma RIVM 'veilig en gezond naar school'
- Aanpak Zeeland (tips van Isaac zelf):
 - o eerst top-down → ruggesteun van bestuur
 - o dan van onderop met enthousiastelingen
 - o aansluiten bij coalitieprogramma

Ronde 2 – groep 1 (Simon)

Top down → RO → met milieukennis
→ zonder milieukennis
Plaatjes/beelden uit Doenderzoek (zie [Prezi Soilpedia](#))

Jouw project laten betalen

Leidinggevenden + Wethouders

→ geeft sleutel tot actie

Factsheets + voorbeelden + beleidsuitgangspunten + financiële voordelen

→ Meegeven aan initiatiefnemers + adviseurs

Van mooie ideeën naar concrete projecten?

- Ideeën beschikbaar stellen
- Zorg voor partners die aanhaken bij de initiatiefnemer
- Combinaties maken
 - o Bijv. verdienmogelijkheden koppelen met compensatie voor overlast etc. (win-win)
- Initiatief koppelen aan beleid/bestuur

Andere tijdschalen

Ronde 3 – groep 4 (Paul)

Waar hoort bodemverbreding thuis in gemeentelijke organisatie?

- Is dat een probleem? Jawel, als niemand het oppakt.
- Het hoort bij RO en als ze de expertise niet hebben dan komen ze wel naar de 'inhoud collega's'
- Moet vanuit verschillende hoeken van organisatie komen, dan is het beter geborgd
- Cultuurwijziging; "leef je in" ipv "procedureel afvinklijstje"
- Functie "spil/praatpaal" zowel voor interne als externe projectleiders
 - o Procesdocument nodig (wie heb je nodig?)
 - o Inspiratieboekje óók nodig → gaat ook naar B&W en commissie
- Opleiding tot spil via job-rotation
- Zet mensen in het zonnetje, ook de RO-er
- RO → wettelijke taken; die worden wel gezien
→ overige aspecten; nieuwsgierigheid is er wel bij RO
- RO + ZLTO → bij elkaar brengen → agrariër, bodemkundig adviseur
- SKB-project 'van onderop' paar jaar geleden (2006)

Ronde 4 – groep 3 (Jos)

Wordt 't niet te druk aan tafel?

- Hoe kom je aan tafel?
 - o Als bodembeleidsmaker bij RO?
 - o Liggen de goede vragen op tafel?

Aanvullende notities

Aanvullende notities van Suzanne van de Meulen:

Hoe krijg je RO-er mee?

- Plaatjes! Pas na betrekken plaatjes gebruikslandschappen Doenderzoek wilde men meedoen.
- Men wilde ook pas na top-down aanpak.
- Nu ideeën verwerken in infosheets. Adviesbureaus kunnen gevraagd worden om in hun plannen voor ontwikkeling rekening te houden met verbreed bodembeleid. Ideeën komen ook op website provincie.
- Geef voorbeelden van bodemdiensten en financiële consequenties. Bv goedkoper als palen onder woning korter kunnen (verschil veen/zand), hemelwater op perceelschaal opvangen en benutten; geeft waterbesparing maar zou bv ook korting op ws-belasting kunne opleveren (gebeurt bv in Hilversum al; 800 euro voor wie afvoer afzaagt). Lastig: nu weinig ontwikkelingsprojecten.
- Voorbeelden van elders helpen, liefst met getallen erbij.
- Betrek meerdere partijen buiten initiatiefnemer. Als 1 partij iets wil, gaan anderen vaak op de rem staan.
- Er wordt nu op langere termijn gekeken naar kosten en baten, bv licht verontreinigde bagger nu alvast neerleggen op locatie waar over 20 jr nieuwbouw wordt voorzien; is goedkoper dan afvoeren.